

DATGANIAD YSGRIFENEDIG

Teitl: Blaenoriaethau'r Comisiwn o ran Diwygio'r Cynulliad yn dilyn canlyniad yr ymgynghoriad cyhoeddus "Creu Senedd i Gymru"

Dyddiad: 18 Gorffennaf 2018

Gan: Elin Jones AC, Llywydd, fel Cadeirydd Comisiwn y Cynulliad

Rhoddodd Deddf Cymru 2017 y pŵer i'r Cynulliad Cenedlaethol wneud penderfyniadau mewn cysylltiad â'n maint, ein henw a'n trefniadau etholiadol.

Mae gennym bellach gyfle i wneud ein senedd yn ddeddfwrfa sy'n fwy effeithiol, hygyrch ac amrywiol; i greu'r senedd genedlaethol y mae pobl Cymru yn ei haeddu i hybu eu buddiannau ac i ddwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif.

Yr wythnos diwethaf, cynhaliodd Comisiwn y Cynulliad gyfarfod a **thrafodwyd canfyddiadau ei ymgynghoriad cyhoeddus ar ddiwygio etholiadol, sef "Creu Senedd i Gymru"**, a chytunwyd ar gamau nesaf y rhaglen waith hon.

Cynhaliodd y Comisiwn ymgynghoriad yn flaenorol ar enw'r sefydliad ac mae'r Aelodau eisoes yn ymwybodol o'r bwriad i ddeddfu i newid enw'r Cynulliad i Senedd Cymru / Welsh Parliament.

Rhoddodd Aelodau'r Cynulliad fandad i'r Comisiwn i gynnal ymgynghoriad cyhoeddus ar faterion sy'n ymwneud â chynyddu maint y Cynulliad a threfniadau gweithredol ac etholiadol cysylltiedig. Cynhaliwyd yr ymgynghoriad rhwng 12 Chwefror a 6 Ebrill 2018. Wrth wraidd yr ymgynghoriad roedd argymhellion y Panel Arbenigol ar Ddiwygio Etholiadol y Cynulliad, a roddodd inni gyngor cadarn, diduedd ynghylch nifer yr Aelodau y mae eu hangen ar y Cynulliad, systemau etholiadol addas, a'r oedran pleidleisio isaf ar gyfer etholiadau'r Cynulliad.

Roedd neges y Panel yn glir ynghylch capasiti'r sefydliad hwn i weithio er lles pobl Cymru, a daethpwyd i'r casgliad, â 6o Aelod yn unig, fod y Cynulliad yn rhy fach i gyflawni ei swyddogaethau yn effeithiol. Roedd adroddiad y Panel yn cynnig systemau pleidleisio addas y dylid eu hystyried er mwyn greu sefydliad mwy, sy'n fwy amrywiol, ac argymhellwyd y dylid lleihau'r oedran pleidleisio isaf i 16 oed.

Fe wnaeth yr ymgynghoriad cyhoeddus esgor ar drafodaeth â phobl a chymunedau yng Nghymru ynghylch sut y dylent gael eu cynrychioli a'u gwasanaethu yn y senedd hon yn y dyfodol. Roedd cryn ymdrech i wneud i'r broses ymgynghori honno fod mor hygyrch â phosibl. Yn ogystal â hyrwyddo ar-lein a mesurau hyrwyddo mwy traddodiadol, fe wnaethom gynnal cyfres o gyfarfodydd cyhoeddus ledled Cymru a roddodd gyfle i drafod a herio mewn modd adeiladol. Rwy'n ddiolchgar i bawb a gyfrannodd ac i'r rheini a gynorthwyodd i gynnal y cyfarfodydd hyn. Fe wnaethom hefyd drafod yn uniongyrchol â mwy na 400 o blant a phobl ifanc.

Cafwyd cyfanswm o 3,200 o ymatebion i'n hymgyngoriad, gan gynnwys 37 o ymatebion gan sefydliadau. Rwy'n ddiolchgar i bawb a ymatebodd am roi o'u hamser i ystyried effeithiolrwydd, cydnheredd a chynaliadwyedd y sefydliad hwn a'r cyfle i ddiwygio etholiadau'r Cynulliad.

Byddwn yn cyhoeddi adroddiad manwl o ganlyniadau'r ymgynghoriad yn yr hydref pan fydd cyfle hefyd i'r Aelodau gynnig eu sylwadau yn y Siambr.

Yn y cyfamser, heddiw, rydym yn cyhoeddi **crynodeb o'r prif ganfyddiadau** sy'n dangos y cafwyd dros 1,800 o ymatebion i'r cwestiynau ynghylch maint y Cynulliad Cenedlaethol, ac roedd mwyafrif yn credu bod ar y sefydliad angen rhagor o Aelodau i ymgymryd â'i rôl yn effeithiol.

Roedd yn glir mai system y Bleidlais Sengl Drosglwyddadwy fyddai orau gan y rheini a ymatebodd i'r cwestiynau ynghylch sut y dylid ethol Aelodau'r Cynulliad. Roedd 54 y cant o'r rheini a ymatebodd i'r cwestiynau ynghylch y systemau a argymhellwyd gan y Panel Arbenigol yn cefnogi'r system honno, o gymharu ag 17 y cant o blaid Cynrychiolaeth Gyfrannol ar sail Rhestr Hyblyg ac 16 y cant o blaid y system bresennol, sef Cynrychiolaeth Gyfrannol Aelodau Cymysg. Roedd 13 y cant o'r ymatebion nad oeddent yn cefnogi yr un o'r tri system a gynigiwyd gan y Panel Arbenigol.

Roedd 59 y cant o'r ymatebion mewn cysylltiad â'r oedran pleidleisio isaf ar gyfer etholiadau'r Cynulliad yn nodi mai 16 oed y dylai fod, o gymharu â 39 y cant a ddywedodd mai 18 oed y dylai fod.

Roedd y mwyafrif helaeth o'r bobl a ymatebodd i gwestiwn ynghylch a ddylai'r un bobl gael bleidleisio yn etholiadau'r Cynulliad Cenedlaethol ac etholiadau llywodraeth leol yng Nghymru naill ai'n cytuno neu'n cytuno'n gryf.

Ymhlith y sawl a ymatebodd i gwestiwn ynghylch amrywiaeth, roedd cefnogaeth glir o blaid defnyddio'r cynnig i newid y system etholiadol er mwyn annog ethol Cynulliad sy'n gwir gynrychioli natur amrywiol y gymdeithas yng Nghymru. Roedd 52 y cant o'r ymatebion i'r cwestiwn ar wahân ar rannu swyddi Aelodau nad oeddent yn cytuno y dylai pobl allu sefyll i gael eu hethol ar y sail hon.

Yn ystod y broses hon, trafodwyd â phleidiau gwleidyddol yn barhaus. Hoffwn gydnabod y ffordd adeiladol y maent wedi cyfrannu at y trafodaethau hyn. Mae'n destun clod i'r pleidiau gwleidyddol eu bod wedi rhoi amser ac ymdrech i weithio drwy rai o'r materion pwysig hyn a chynnig eu syniadau ynghylch sut y gellir mynd i'r afael â'r materion hyn ac ennyn cefnogaeth o leiaf ddwy ran o dair o Aelodau'r Cynulliad Cenedlaethol.

Hoffwn ddiolch hefyd i bob un o'n rhanddeiliaid allweddol eraill—y gymuned etholiadol, prifysgolion, sefydliadau gwirfoddol, busnesau ac eraill—sydd nid yn unig wedi cyfrannu'n frwdfrydig at y broses ond sydd hefyd wedi helpu i annog trafodaeth ehangach ynghylch y materion hyn.

Mae'n hanfodol ein bod yn sicrhau lefel gyffredinol o gefnogaeth i bob un o'r meysydd diwygio cyn i ni, fel Comisiwn y Cynulliad, ofyn am fandad i ddeddfu ar y materion hyn. Â hyn oll mewn golwg, mae Comisiwn y Cynulliad wedi cytuno i ddull dau gam ar gyfer Diwygio'r Cynulliad.

O ran y maes allweddol cyntaf i'w ddiwygio—sef maint y Cynulliad, sut y dylid ethol Aelodau a pha ddull y dylid ei ddefnyddio er mwyn gwella amrywiaeth, er enghraifft trwy osod cwota rhywedd—mae'n glir bod angen caniatáu rhagor o amser i drafod hyn. Er imi fod yn hyderus, o'r trafodaethau a gafwyd hyd yma, ac o'r ymateb i'r ymgynghoriad cyhoeddus, bod cefnogaeth ddigonol o blaid cynyddu nifer Aelodau'r Cynulliad, nid oes consensws eto o ran y system bleidleisio y dylid ei defnyddio i ethol Aelodau i'r sefydliad mwy o faint.

Gan na allwn wneud penderfyniad ynghylch ethol rhagor o Aelodau heb benderfynu ar yr un pryd sut y cânt eu hethol, rhaid inni ganiatáu amser i'r trafodaethau hynny barhau dros y misoedd nesaf. Â'r pwysau cynyddol ar y senedd hon, yn ogystal â chyfrifoldebau ychwanegol, rwyf o'r farn bod angen inni fwrw ymlaen cyn gynted â phosibl. Fel y dywed Cadeirydd y Panel Arbenigol yn yr adroddiad, ni all y Cynulliad barhau fel ag y mae heb amharu ar ei allu i gyflawni er lles y bobl a'r cymunedau y mae'n eu gwasanaethu.

Felly, byddaf yn parhau â'm trafodaethau â'r pleidiau ynghylch y materion hyn, a byddaf yn rhoi diweddariadau pellach i'r Aelodau wrth i'r gwaith hwn ddod yn ei flaen.

Mae gennym gyfle gwych i greu'r newid sydd ei angen ar y Cynulliad hwn. Rwy'n annog yr holl bleidiau i wneud pob ymdrech i sicrhau bod hyn yn digwydd nawr. Yr unig ddewis arall yw derbyn y bydd senedd Cymru yn wynebu bron i ddegawd arall heb ddigon o bŵer.

Yr ail faes allweddol i'w ddiwygio yw pwy a gaiff bleidleisio yn etholiadau'r Cynulliad. Mae adroddiad y Panel Arbenigol yn ei gwneud yn glir y byddai lleihau'r oedran pleidleisio isaf ar gyfer etholiadau'r Cynulliad i 16 oed "yn ddull grymus o gynyddu ymwybyddiaeth wleidyddol a chyfranogiad mewn gwleidyddiaeth ymysg pobl ifanc". Rwy'n weddol hyderus ar yr adeg hon y byddai deddfwriaeth i weithredu argymhelliad y Panel yn ennyn cefnogaeth gan fwyafrif cyfforddus o Aelodau'r Cynulliad.

Mae hefyd yn glir o'r ymgynghoriad cyhoeddus bod y cyhoedd yn dymuno cael yr un drefn ar gyfer etholiadau'r Cynulliad Cenedlaethol ac etholiadau llywodraeth leol.

Bydd yr Aelodau'n ymwybodol ei bod yn fwriad gan Lywodraeth Cymru i leihau'r oedran pleidleisio isaf i 16 oed ar gyfer etholiadau nesaf awdurdodau lleol yn 2022. Mae'r Comisiwn yn credu er mwyn sicrhau'r lefel uchaf bosibl o ran cyfranogiad, y dylid gweithredu hyn ar gyfer etholiadau ein senedd genedlaethol i ddechrau. Mae hyn yn adlewyrchu casgliadau'r Panel Arbenigol ei bod yn "ddymunol, pe byddai'r etholfraint yn cael ei hymestyn yng Nghymru, ei bod yn cael ei defnyddio gyntaf yn etholiad y Cynulliad, gan fod hwnnw'n denu mwy o sylw" yn 2021.

Er mwyn sicrhau bod pobl ifanc yn cael eu hannog a'u cefnogi i ddefnyddio eu hawl i bleidleisio, byddai'n rhaid i ostwng yr oedran pleidleisio i 16 oed ddod law yn llaw ag addysg briodol mewn perthynas â gwleidyddiaeth a dinasyddiaeth a byddai'n rhaid codi ymwybyddiaeth. Byddwn yn cydweithio â Llywodraeth Cymru, y Senedd leuenctid a phartneriaid eraill i benderfynu sut orau i fodloni'r angen hwn.

Felly, gallaf gyhoeddi heddiw ein bwriad i ddeddfu i leihau'r oedran pleidleisio isaf, i newid enw'r Cynulliad Cenedlaethol i Senedd Cymru, i fynd i'r afael â materion o ran anghymhwysu a gwneud diwygiadau eraill i'r sefydliad. Yn yr hydref, bydd y Comisiwn yn gwneud penderfyniad ynghylch cwmpas y Bil gyda'r bwriad o ddeddfu i weithredu'r newidiadau hyn cyn etholiad 2021.

Yn y cyfamser, bydd y Comisiwn yn parhau i gydweithio â rhanddeiliaid a Llywodraeth Cymru er mwyn creu fframwaith cydlynol i Gymru o ran yr etholfraint ar gyfer etholiadau. Rwy'n ddiolchgar i Ysgrifennydd y Cabinet dros Lywodraeth Leol a Gwasanaethau Cyhoeddus a'r Prif Weinidog am eu parodrwydd i gydweithio â ni ar y mater hwn.

Mae tri maes arall a oedd wedi'u cynnwys yn yr ymgynghoriad, a gallaf amlinellu'r penderfyniad a wnaed gan y Comisiwn yn eu cylch.

Yn gyntaf oll, mae'r cwestiwn ynghylch ein rhwymedigaethau hawliau dynol o dan gyfraith ryngwladol mewn cysylltiad â chaniatáu i garcharorion bleidleisio. Mae'r materion cyfreithiol, moesegol, democrataidd ac ymarferol, a'r materion o ran hawliau dynol, sy'n gysylltiedig â rhoi'r bleidlais i garcharorion yn gofyn am ystyriaeth fanwl a phenderfyniad gwleidyddol. Rydym yn credu bod angen gwneud mwy o waith yn y maes hwn i ystyried tystiolaeth bellach, ac mae angen rhagor o amser nag sydd gennym i allu rhoi ystyriaeth iawn i'r dystiolaeth honno a'i chynnwys yn neddfwriaeth y Comisiwn. Fel deddfwriaeth, rhaid inni gymryd ein rhwymedigaethau o ddifrif. Gan hynny, mae'r Comisiwn yn credu mai'r

dull cywir i ddechrau yw gwahodd y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau i ystyried cynnal ymchwiliad i archwilio'r mater a ddylai carcharorion o Gymru gael pleidleisio yn etholiadau'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r mater nesaf mewn perthynas â hawliau pleidleisio dinasyddion yr UE. Mae etholfraint y Cynulliad ar hyn o bryd yn rhoi'r bleidlais i ddinasyddion y Gymanwlad, dinasyddion Gweriniaeth Iwerddon neu ddinesydd perthnasol o'r Undeb Ewropeaidd. Er nad oes eglurder eto o ran manylion bargaen Brexit mewn perthynas â hawliau pleidleisio dinasyddion yr UE, mae Deddf yr Undeb Ewropeaidd (Ymadael) 2018 yn gwarchod hawl dinasyddion yr UE i bleidleisio yn etholiadau'r Cynulliad ac etholiadau llywodraeth leol ar ôl y diwrnod gadael. Felly, mae Comisiwn y Cynulliad yn fodlon nad oes angen dim camau pellach ar hyn o bryd i warchod hawl dinasyddion yr UE i bleidleisio yn etholiadau'r Cynulliad, ond fe fyddwn yn monitro'r sefyllfa o hyd. Yn flaenorol, mae Llywodraeth Cymru wedi nodi ei bod hefyd yn ystyried a ddylai'r hawl i bleidleisio mewn etholiadau lleol gael ei hymestyn i holl breswylwyr cyfreithlon Cymru, ni waeth beth fo eu dinasyddiaeth neu genedligrwydd, gan wireddu hynny o 2022 ymlaen. Mae'r rhain yn faterion cymhleth sy'n ymwneud ag egwyddorion cyfansoddiadol sylfaenol ynghylch yr hyn y mae'n ei olygu i fod yn ddinesydd, ac mae angen rhoi ystyriaeth fanwl i'r trefniadau gweinyddol y byddai eu hangen i roi effaith i ddiwygiad o'r fath. Ar y sail honno, mae Comisiwn y Cynulliad wedi penderfynu i beidio â deddfu am y tro i weithredu trefniadau tebyg ar gyfer etholiadau'r Cynulliad, ond bydd gennym ddiddordeb i weld cynigion Llywodraeth Cymru yn cael eu datblygu.

Yn olaf, y mater arall y mae Comisiwn y Cynulliad yn teimlo na ddylai ddeddfu yn ei gyloch ar hyn o bryd yw argymhelliad y Panel Arbenigol y dylid caniatáu i unigolion sefyll ar gyfer etholiad ar sail rhannu swydd. Nid oedd hwn yn benderfyniad hawdd i'w wneud ac rydym yn derbyn bod nifer o ffactorau sy'n gwneud hwn yn syniad deniadol—gan gynnwys y potensial sydd ganddo o ran ennyn amrywiaeth yn ein senedd. Rydym yn teimlo bod sawl rheswm pam na allwn fynd ati i gynnwys y cynnig hwn mewn deddfwriaeth. Rydym yn credu nad oes digon o gefnogaeth i'r syniad hwn ar hyn o bryd o fewn y Cynulliad ac ymhlith y cyhoedd, a bod angen rhagor o amser ar y rhai sydd o blaid rhannu swyddi i wneud eu hachos. Mae hwn yn faes polisi cymhleth sy'n gofyn am gryn dipyn o waith pellach er mwyn sicrhau y gellir ei weithredu'n effeithiol. Yn ogystal, mae'r cyngor cyfreithiol yr wyf wedi'i dderbyn yn bwrw amheuaeth ar gymhwysedd y Cynulliad hwn i wneud y newidiadau sydd eu hangen i weithredu'r polisi hwn, yn enwedig o ran caniatáu i Aelod sy'n rhannu swydd ddod yn Weinidog neu'n Ysgrifennydd Cabinet. Byddai gennyf amheun cryf ynghylch cyflwyno system a oedd yn creu dwy haen o Aelodau'r Cynulliad.

I gloi, hoffwn unwaith eto ddiolch i bawb sydd wedi trafod mor adeiladol a chadarnhaol â ni ynghylch y materion hyn, gan gydnabod bod ymgysylltiad pobl â'n sefydliad a thrwy hynny gryfhau'r gwaith craffu a chynrychiolaeth, er budd pawb y mae'r Cynulliad Cenedlaethol yn eu cynrychioli. Wrth ddatblygu'r strategaeth ddiwygio hon, rwy'n hyderus y gallwn barhau i ennyn cefnogaeth a hyder yn ein senedd, wrth inni gyflawni ein cyfrifoldebau i bobl Cymru.

